

Εισαγωγικό κείμενο του Αντώνη Ζέρβα "Η σύγχρονη ελληνίδα της Ηρώς Νικοπούλου" για τον κατάλογο της έκθεσης "Δωμάτια-Ένοικοι-Ανοίγματα", Ερμούπολη, Σύρος, 07.12.2010

του Αντώνη Ζέρβα

Η σύγχρονη Ελληνίδα της Ηρώς Νικοπούλου

Την Ηρώ Νικοπούλου την γνώρισα νεαρή ποιήτρια. Δεν ήξερα τότε τα πεζά της, ούτε τη ζωγραφική της που πρέπει ασφαλώς να ήταν και το πρώτο καλούπι της αισθαντικότητάς της. Από τότε την παρακολουθώ, όπως και πολλές άλλες καλλιτέχνιδες της γενιάς της ή και νεώτερες. Μ'ενδιαφέρει ιδιαίτερα η ψυχή της σύγχρονης Ελληνίδας, οι παραγμένες και ταρακτικές εκφάνσεις της που δεν φαίνεται όμως να επισύρουν την απαιτούμενη προσοχή.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται ασητή και στον τόπο μας μία ριζική διαφορά νοήματος μεταξύ των ανδρικών και γυναικείων πνευματικών έργων. Πολλές φορές μάλιστα έχεις την αίσθηση ότι οι κόσμοι τους αποβαίνουν ασύμπτωτοι, όπως στους αρχαίους μύθους. Χρειάζεται ηρωϊσμός για να εισέλθεις στο φανταστικό τους.

«Ονομάζεται γυναίκα, επειδή είναι φυλακισμένη», έγραφε η Κική Δημουλά κάμποσες δεκαετίες πρωτότερα. Αλλά τί είναι μια απελευθερωμένη γυναίκα πλάι στον απελευθερωμένο άνδρα; «Ακόμη μια που λυπάται γιατί γέρασε», αποκρινόταν η ποιήτρια.

Το βέβαιο είναι ότι η Ελληνίδα βρήκε το κορμί της. Έτσι δεν είναι πλέον παραλογισμός για μια γυναίκα να είναι ποιήτρια, όπως πίστευε στον καιρό της η Αχμάτοβα. Ισα ίσα μάλιστα που απέναντι στον Δον Ζουάν, υπάρχει αυτοδικαίως πλέον η Κάρμεν της Τσβετάγιεβα.

Τί είναι όμως η Ελληνίδα που έπαψε να κατοικεί στην παλαιά διάρκεια της Ρωμιάς; Χθες ακόμη, ήταν εξαλλοσύνη για μια κοπέλλα να κατεβαίνει μόνη στην πλατεία του χωριού της. Σήμερα, διαθέτουν όλα τα συνεταιριστικά δικαιώματα της ηδονής. Είναι σαν Άνθη του κακού, χωρίς κακό.

Τίποτε από τα νέα ήθη των γυναικών δεν φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, να τραβούν την προσοχή της Ηρώς Νικοπούλου. Η δική της Ελληνίδα μένει προσηλωμένη στα παιδικά της χρόνια. Και τα παιδικά της χρόνια, ίδια με σκοτεινές καταπακτές, τελούν υπό το καθεστώς της Μητέρας. Το όραμα της μητέρας, στο οποίο πρέπει να εισέλθει η θυγατέρα με τον γάμο και τη μητρότητα. Η Μητέρα ενοικεί στο όραμα του Πατέρα, το φροντίζει και το διαιωνίζει, ο πατέρας δεν υπάρχει πουθενά. Όπως δεν υπάρχει τίποτε από τη χριστιανική παράδοση των προγόνων, παρά τις γαμήλιες τελετές και τις γεννήσεις.

Όταν πρωτόδα τα τρία τελάρα με τις παιδούλες της, τaráχθηκα. Πρώτη φορά συναντούσα σε ελληνική ζωγραφιά τόσο απωθητικά πρόσωπα, πολύ περισσότερο μάλιστα που πρόκειται

για κοριτσάκια. Λες και οπτική γωνία της ζωγράφου ήταν η αντιπάθεια και η αποστροφή. Η ομορφιά του ανοσιουργήματος.

Και πράγματι, οι παιδούλες έχουν κάτι από τις παλιές κούκλες με τα μεγάλα κεφάλια και το αμετακίνητο μειδίαμα. Σαν τις κούκλες ή τα αγαπημένα κατοικίδια, μεταδίδουν τη δεσμευτική μελαγχολία του εξαρτημένου και ανυπεράσπιστου. Μα όταν παριστάνονται σαν κλώνοι να μπουσουλάνε προς το φως, ανατριχιάζουμε στη σκέψη ότι θα βγούν με τη μορφή που τις βλέπουμε να κάθονται μπροστά στη ζωγράφο.

Η παλαιά ομορφιά δεν πείθει, όταν τη συναντούμε στους σύγχρονους μας. Εχουμε βεβαίως συνηθίσει να ονομάζουμε ωραίο αυτό που μας θέλγει ποικιλοτρόπως. Το θέμα, η εσωτερική οργάνωση, η τεχνουργία είναι οπωσδήποτε συστατικά του ωραίου.

Κανείς όμως δεν θα μπορούσε σήμερα να ορίσει το ωραίο. Δεν υφίσταται συγκεκριμένος κανόνας, όλοι είναι θεμιτοί. Μπορούμε όμως να πούμε τί είναι άσχημο, να το δείξουμε και αν μάλιστα τεχνουργηθεί καταλλήλως, να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η απεικόνιση του άσχημου μετέχει του ωραίου. Οι καλοί τεχνίτες πείθουν, ακόμα κι όταν αναδεικνύουν την ασχήμια.

Τί συνέβαινε λοιπόν με τις στημένες παιδούλες της Νικοπούλου. Με τάραζαν λόγω της ωραίας ασχήμιας τους ή λόγω της άσχημης ομορφιάς τους; Λόγω του θέματος ή λόγω της τέχνης τους;

Νομίζω πως αυτό που με συγκράτησε ήταν μάλλον η ιδέα, όχι γενικά και αφηρημένα, αλλά όπως υλοποιείται στο τελάρο. Η ενδοσκόπηση της Ηρώς Νικοπούλου έχει αφηγηματικό χαρακτήρα. Κερδίζει ο θεατής που ακολουθεί την ανέλιξή της.

Μ' άρεσε η ιδέα της κατάβασης στους κλειστούς, μουντούς χώρους της μνήμης με τα απρόσμενα, στενά πλην φωτεινά ανοίγματα, ίσα ίσα για να περάσουν τα κοριτσάκια, αυτοί οι απαίσιοι κλώνοι μωρών που σαλεύουν σαν κουνέλια, ένα περίεργο μείγμα αποστροφής και τρυφερότητας, έλξη και απώθηση απέναντι στη γέννηση, έλξη και απώθηση απέναντι στη γυναικεία φύση. Κοιτάξτε αυτή τη χαλασμένη ξέστηθη κυρία με το ωραίο μπούστο, μισή ντροπή και μισή ικανοποίηση, δεν ξέρεις αν γέννησε η νοιώθει πως δεν πρόκειται να γεννήσει.

Μ' άρεσαν οι ειδοποιό παρενθέσεις που μεταβάλλουν το ύφος της σκοτεινής, αλλά θερμής, τεχνοτροπίας, εισάγοντας τις αντιστίξεις της σύγχρονης εικονογράφησης: η οργισμένη Μέδουσα που κατακεραυνώνει την ελευθερή γύμνια της καλλιγράμμης ξανθής• και πάλι η οργισμένη Μέδουσα με τη μικρή της κόρη• η άδεια βασιλοπρεπής πολυθρόνα απέναντι στην άδεια, ψάθινη καρέκλα• η *Τερεζα που ονειρεύεται* (1938) του Μπαλτός.

Η ξέχειλη, ασυνείδητη ηδυπάθεια του κοριτσιού είναι ο εφιάλτης της ενδοσκοπικής αφήγησης, αυτό που δεν χωράει στο όραμα της Μητέρας. Και ακριβώς: Μέδουσα σημαίνει εξουσιάστρια. Η Ελληνίδα, ένα αποκαμωμένο σώμα κάτω από το βλέμμα της τρομερής εξουσιάστριας που της έκοψαν το κεφάλι. Η αυτονόμηση, δεν είναι πράγμα απλό και εύκολο, φαίνεται να μας λέει η ζωγράφος.

Σιωπηλά, υπομονετικά, η Ηρώ Νικοπούλου ανεβάζει στο φως τον τρόπο που προκαλεί η έξοδος της σύγχρονης ελληνίδας από το όραμα της Μητέρας και ταυτοχρόνως η απουσία οράματος.στα άδεια καθίσματα του παρόντος.

13 Νοεμβρίου 2010